

SVĚTOVÝ VELIKÁN Z PŘEDMĚSTÍ ZÁPADNÍ KULTURY

Anna Housková: *Nekonečný Borges*. Praha : Triáda, 2018, 224 s.

Daniel Nemrava
Univerzita Palackého
daniel.nemrava@upol.cz

Knihou *Nekonečný Borges* Anna Housková představuje české čtenářské obci argentinského klasika Jorge Luise Borgese poprvé zevrubně v kontextu autorovy kulturní tradice a s důrazem na jeho esejistickou tvorbu. Nabízí tak jiný úhel pohledu než většina studií, článků a reflexí, které kdy byly u nás o Borgesovi napsány. Přestože se může zdát, že zaměření na vzdálené argentinské archetypy může zúžit interpretační horizont a tím i čtenářskou obec na znalce latinskoamerických reálií, opak je pravdou. Anna Housková se ve své knize dotýká tímto právě esence autorovy tvorby, která nikdy zcela nebyla vytržena z lokálního kontextu, a přesto jí autor dokázal vdechnout univerzální charakter.

Ačkoli je kniha Anny Houskové souhrnem studií o Borgesově díle napsaných v průběhu dvou desetiletí, působí překvapivě kompaktně a s každou kapitolou prohlubuje již zmíněné hlavní tematické okruhy. Dle Houskové je k hlubšímu pochopení Borgesova díla klíčem esejistická tvorba, na jejímž principu a stylu Borges vystavěl své fikční světy. V této souvislosti Borges býval často považován za filozofa, nicméně v celé své tvorbě, jak básnické, tak esejistické a povídkové, filozofické otázky nerozvíjí v konceptuální a logické rovině, nýbrž v estetické, jak například dokazuje velmi známý výrok o metafyzice, která je pro Borgese jednou z větví fantastické literatury. Filozofické koncepty Borges přetavuje na „výtvořiny imaginace“ a paradoxně propojuje racionální koncepty s „iracionální obrazotvorností.“ Odtud pak pramení nejistá hranice nebo napětí mezi fikcí a esejem. Anna Housková tento způsob psaní definuje jako „přepínání rejstříku“. Jedna z jeho forem je pak „oxymórní“ způsob kombinování konkrétních detailů, faktů, citací (odkazy na skutečné či smyšlené postavy, události, texty) s obecnými obrazy (svět jako labyrint) a filozofickými pojmy jako nekonečno nebo věčnost. Zároveň spojuje jedinečnost reálného prostoru (předměstí Buenos Aires, pampa) s univerzálními principy.

V dalších kapitolách Anna Housková své úvahy o uvedených základních rysech Borgesovy tvorby rozvíjí, prohlubuje a opouští schémata úvah o Borgesovi v rámci paradigmat evropské kritiky, například zdali je Borges postmoderní, či nikoli, zdali v něm převládá více idealismus, nebo skepticismus. Nejvíce prostoru naopak věnuje Borgesově tematizaci argentinské reality a kultury, konkrétně v kapitolách „argentinský mýtus“, „Borgesův odstup v argentinských tématech“ a „Poetika předměstí: Buenos Aires u Arlta a Borgese“. Na několika příkladech z autorovy povídkové a esejistické tvorby a různých studií o něm Housková dokazuje silné Borgesovo argentinství, které dává jeho univerzalistické linii originálnější a hlubší dimenzi, kde autor nahlíží západní kulturu s leckdy až ironickým odstupem, čte ji originálním způsobem (viz kapitola „Kafkovi čtenáři: Martínez Estrada a Borges“), zároveň skrze západní

kulturu dokáže jako málokdo originálně definovat literární formy na její periferii. Pokud jde o argentinskou identitu, Borges ji hledá v prostoru nedozírné pampy, a především na předměstí Buenos Aires, tedy symbolicky na pomezí civilizace a barbarství, konceptuálního protikladu, který po celou historii mladé země rámuje problém její identity. Ruku v ruce s fyzickou situovaností autora (periferie západu, města) jde slabost pro okrajové žánry, krátké formy, které Borges povyšuje na mistrovská díla: předmluvy, medailony autorů, poznámky, doušky atd. Je dobré připomenout, že Borges nikdy nepomyslel na napsání románu.

Pro českého čtenáře může být zajímavá kapitola věnovaná vztahu k naší literární oblasti prostřednictvím vlivu tvorby Franze Kafky na latinskoamerické autory, respektive Borgese. Jak Housková poznamenává, Kafka sice nepatřil mezi Borgesovy největší oblíbence, neboť Borges mimo jiné i díky své anglické babičce tíhnul spíše k anglosaské literatuře (Stevenson, Wilde, Shaw aj.), ale do klíčových momentů jeho tvorby zasáhl. Oba autoři se sice rozcházejí ve vidění světa (Kafkovy noční můry, „zlé sny“), přesto Borges v Kafkově tvorbě našel vyvrcholení „dějin nekonečna“ vycházejících ze Zénónových paradoxů, které až posedle promýšlel ve své tvorbě a skrze něž pak interpretoval Kafku. Anna Housková shrnuje Borgesovu spřízněnost s Kafkou velmi zřetelně, a to ve dvou aspektech jejich tvorby: „invence v představě nekonečna a nezavršenost“. Velmi jasně Housková pojmenovává oblasti, kde se Borges s Kafkou rozchází. V Borgesových textech vnímá atmosféru úžasu, která kontrastuje s kafkovskými obrazy „temné neproniknutelnosti světa“ a doplňuje, že Borges „není zabrán do sebe, ale do literatury, nehledá v ní své poslání, ale oddává se jejím možnostem, její hře imaginace“.

Působivá je kapitola věnovaná Borgesově četbě dona Quijota, na jejímž základě upozorňuje na další, často opomíjené aspekty Borgesovy tvorby. Housková nejprve připomíná, že Borges obecně netíhnul ke španělské literatuře, v níž postrádal silnější imaginaci. O to více se pak vracel k dílu největšího klasika Cervantese, respektive k postavě dona Quijota, neboť, jak Housková poznamenává, pro Borgese přesvědčivost románu spočívá v působivosti postavy, ne ve stylu psaní. Borges je fascinován postavou dona Quijota nejen v rovině literární pro dokonalý efekt „zrcadlového zdvojování a multiplikování“, nýbrž i v rovině intimní. Tento rytíř smutné postavy v Borgesovi probouzí silnou emoci jako možnost bezprostředního zážitku. Housková tak vyzdvihuje další důležitý aspekt Borgesovy tvorby, který často kritika opomíjí: „Emoce je jedinou možností bezprostředního zážitku, ať je to emoce při četbě nebo třeba při pohledu na Buenos Aires z lodi při návratu po sedmi evropských letech“.

Následující kapitola „Přátelství nemnohých“ nás Anna Housková seznamuje s autorovým mimoliterárním světem, s nejbližšími příbuznými (zejména sestrou Norah), intelektuály, umělci, spisovateli, kteří Borgese provázeli literárním životem. Během španělského pobytu to byl například ultraista Rafael Cansinos Assens, v Buenos Aires zase velký přítel Adolfo Bioy Casares, spoluautor několika povídek a antologií. Značný vliv na Borgesovu tvorbu měl mexický diplomat a spisovatel Alfonso Reyes nebo dominikánský esejista Pedro Henríquez Ureña. Nelze opomenout bohémského spisovatele a mistra orální filozofie Macedonia Fernándeze. Mezi ženami to byly zejména Silvina Ocampová, Bioyova manželka, nebo lásky z mládí: spisovatelky Estela Cantová a Maríá Esther Vázquezová. Zvláště vyzdvihoval vizionářského umělce, malíře Xula Solara, z jehož díla byly vybrány působivé ilustrace pro tuto knihu. Knihu

Anny Houskové uzavírá přepis rozhlasového pořadu pod názvem „Literární osud“, v němž alternují vypravěč a Borges s úryvky z prozaické a básnické tvorby. Tuto kapitolu by bylo možné chápat jako originálně pojaté resumé nebo závěr shrnující všechny zásadní autorovy momenty, které Housková v jednotlivých kapitolách své knihy představuje. Velmi oceňuji soupis české kritické recepce Borgesova díla.

Ambicí Anny Houskové nebylo interpretovat tohoto klasika zcela v novém světle, jak se o to dodnes pokouší další a další studie z různých částí světa. Autorka chce především Borgese poprvé komplexněji představit české odborné a umělecké veřejnosti. Záměrně se zaměřila na oblasti, které dosud v našem akademickém, případně širším intelektuálním prostoru nebyly dostatečně reflektovány. Studie Anny Houskové nicméně ukazuje ještě něco dalšího a zásadního: schopnost přenést do akademického textu literární styl, imaginaci, nadšení z četby a velkou literární zkušenost.